

„...egy bikkfára
neveket ott
felmetszettem...”

Szalai Attila – Móser Zoltán:
*Polonica varietas. Szepsi
Csombor Márton nyomában
400 év múltán*, Kairosz
Kiadó, Budapest, 2016.

Julianus barát az „otthon” maradt magyarok felkeresésével máig élő hagyományt teremtett a XIII. században. A magyar őshaza megtalálásának vágya indította el a „nagy úton” Kőrösi Csoma Sándort, míg negyvenöt évvel ezelőtt Jakabos Ödön az ő nyomdokaiba lépve zarándokolt el Dardzsilingba, hogy sírja előtt tiszteljen. A nagyvilág e három magyar vándorának példáját követte Szalai Attila és Móser Zoltán, amikor 2015-ben régóta dédelgetett tervük jegyében tollal és fotómasinával nyomába eredtek a fél Lengyelországot bebarangoló Szepsi Csombor Mártonnak. Az 1595-ben Szepsiben született, s húsz év múlva Telkibányán tanítóskodó Csombor Márton is bizonyára hozzájuk hasonló alaposággal készült európai tanulmányújtára.

Peregrinus vándorlásának térképfonalára a Lengyel Királyság és Fejedelmi Poroszország helységnevei is felfűződtek a Beszkidektől Tarnówon, Varsón át Gdańskig, ahol Szepsi Csombor Márton közel két évet töltött tanulással, miközben több poroszföldi városba is kirándulást tett. 1618. április közepén kelt útra Dániába, ahonnan Hollandiába, majd Franciaországba és Angliába vezetett az útja. Negyedév elteltével már Heidelbergben találjuk. Innen indult Csehországon, Szilézián és a Lengyel Királyságon át haza Szepsibe. Szalai Attila és Móser Zoltán, miután Tzewben elváltak tőle, a sziléziai Złoty Stokban csatlakoznak hozzá ismét, s kísérik őt Krakkóba. Szepsi Csombor Márton hazatérte után nem sokkal kassai iskolaigazgatónak vetette papírra európai utazásának élményeit, ismertette annak említésre érdemes színhelyeit.

Szalai Attila az érintett helységek mai (2015-ös) állapotát mutatja be, számba véve mindenképp azt, hogy mi tűnt el, mi változott, mi maradt meg az 1616-os, 1618-as „felméréshez” képest az elmúlt négyszáz év alatt. Mindehhez Móser Zoltánnak – a rá jellemző művészi igényességgel készített – „képes dokumentumai”, valamint korabeli metszetek, festmények társulnak.

Szalai Attila – az idő csapdájában – hajdani útítársának két-három odavetett, adatokban szűkölködő

mondatát is olvasmányosan „a saját képe” tudja formálni, megvilágítva az érintett város történetét is. Igazán azonban Sandomierz (Szendomír), Gdańsk (Dancka), Elbląg (Elbinga) és Krakkó Csombor Márton által adott hosszabb ismeretetésével „feleselve” éli ki magát.

Eleinte az olvasó idegenkedhet a szerző archaizáló stílusától, Tarnówtól azonban már teljesen természetesnek érezheti. Időnként bonyolultnak ható szövegformálása legfeljebb a fordító Tereza Worowskát teszi próbára. Az album ugyanis kétnyelvű, s ehhez az is hozzájárulhatott, hogy Szepsi Csombor Márton művének Lengyelországra vonatkozó részei a kiváló irodalomtörténész, Jan Ślaski fordításában 1961-ben napvilágot láttak lengyelül.

Az természetes, hogy helységeírásaiban a szerző külön figyelmet fordít a Lengyelországban fellelhető magyar szellemi és tárgyi emlékeknek, legyen szó Szent Kingának vagy Szent Hedvignek a lengyel történelemben játszott kiemelkedő szerepéről, a Thurzók alsó-sziléziai és krakkói működéséről vagy a királlyá választását el nem ismerő Gdańskot meghódításra kényszerítő Báthory István emlékezetéről. Szalai beszámolóinak életszerűségéhez jól időzített, megfelelő helyen érzékelhető humora is hozzájárul. Főként, amikor sörivő szenvedélye miatt megcsipkedi négyszáz évvel ezelőtti útítársát. Nysa leírását így az alábbi bekezdéssel fejezi be: „Akad más izákos legenda is. A város két fennmaradt gótikus védműve közül az egyik, jelesül a Ziębicki-kapu falának mélyedésében fekvő kőoroszlán állítólag éppen a mértéktelen serivás miatt menekült oda. Korábban ugyanis két italmérés közelében, egy sarkon díszelgett, de megelégette, hogy a telt hólyagú népek kutyamód épp ama sarkon könnyítettek magukon, s inkább odafent, a kapu fölött telepedett meg, úgymond gödényektől biztos helyen.”

A küllemében, tartalmában egyaránt vonzó album tekinthető igényes útikönyvnek is. Akik kulturális, történelmi ismereteik gazdagítása céljából kelnek útra Lengyelországba, hasznosan forgathatják, ha el akarnak jutni a szerzők által megidézett városokba. Ismereteik biztos, hogy gazdagodnak. Többek között megtudhatják azt is, mi a magyarzata annak a mondásnak, hogy „ha Róma nem volna Róma, akkor Krakkó volna az, s ha a tenger nem volna tenger, akkor a Visztula volna az...”

Kovács István

